

A debreceni tavaszi kiállítás és problémái

„A forma nem külsőség, hanem a dolgok lényege, az, ami legmélyebb és legállandóbb van bennük: elemeiknek egymáshoz való viszonylata s egysége, a konstruktív tényező.” – „A kompozícióban jelenik meg a tartalom.”

(Fülep Lajos)

Nem ábrándoztam arról, hogy a debreceni őszi tárlatról e lap januári hasábjain megjelent kritikái megjegyzéseimnek egy-két hónapon belül eredményei születnek. Így hát nem valami vizsgáztató lelkiülettel léptem be a Déri Múzeumba, hogy megtekintsem Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megye képzőművészeinek április 4-én megnyílt területi tárlatát. De azt sem tagadom, hogy kíváncsi voltam: szűkül-e, avagy kiegészült-e az általam ismert kép s ha igen, rejt-e ez magában valamit, ami a jobbért izgoló embernek jogcímül szolgálhat az örvendezésre.

Szempontjaimat rendezgetve, úgy láttam, hogy a főt említett írásomban lefektetett elvi álláspontomon nincs mit változtatnom, inkább tovább kell haladnom a vizsgálódásban, mintegy közösen gondolkodva a művésszel, aki alkotásáért vívódik, s a közönséggel, amelynek egyik része a kritikától (talán mert kevés ismerete van) bizonyára segítséget is vár a kiállított művekhez való közeledésében.

A látogató összbemomása először is az, hogy kevesebb a kiállító művész mint az őszi tárlaton, ami csak részben pozitívum, részben pedig éppen az ellenkezője. Pozitívum, mert kevés mű közt a gyengébb is kevesebb, de negatívuma is, mert jó néhányan éppen a fiatalabbak közül ugyanakkor a formalkid-kiállításon bizonyították, hogy itt is helyük lett volna. Ha csak két-három emberre gondolok, akkor is kötelességem ezt szóvátenni, noha abból, hogy valaki egy tárlaton szerepel-e, vagy sem, semmilyen irányban sem kell messzemenő következtetést levonni.

A kiállító 14 művész kb. 72 műtárggyal szerepelt, amiből kettő plasztikai mű (*Berky Nándoré*). A művek többsége – 43 – olajfestmény, tempera és vízfestmény (5), kisebb részük – 22 – a szűkebb értelemben vett grafika. Szóhoz jutott viszont a kisgrafika (exlibrisz) is, fölvetve a kérdést: joggal-e, ha még annyira barátja is az ember ennek a területnek?

A belépőt középütt – a rendezés tapintatát dicséri – a debreceni „festőfejedelem”, *Holló László Ónarcképe* üdvözlí. A művész 80. életévében még mindig izzó színekkel képes töretlen festői erejéről tanúságot tenni. Másik *Ónarcképe* szinte pátriárkai fenséggel tart szemlét a tárlat fiataljain, mintegy példát mutatva arra, hogy merő színekkel megoldani a kitűzött s megérlelt feladatot. Mert csak ez utóbbi érdemes a kivitelezésre, a formába öntésre. A *Vérszerződés* már-már nonfiguratív – s e tekintetben egyedüli a kiállításon – az alakokat s a cselekményt éppen csak jelzi, de ez éppen elég ahhoz, hogy a lényeg szembetűnjék. *Holló László* úgy érkezett föl a tetőre, hogy színei mit sem veszítettek frissességükből, expresszív erejükből. Nem udvariasságból mondjuk, hogy egy befejezett életműhöz úgy ad még újabb és újabb ráadást, mint a koncertművész, aki Mozartot, Beethovent játszott s a közönség még ráadást kíván. Mi lehet a ráadás, ha nem a már elhangzottakhoz színvonalban, stílusban egyaránt hozzáillő további Mozart vagy Beethoven mű!

Félegyházy László hat képpel szerepelt. Az őszi tárlat képei után nála is a színek frissége hat, csendéletei kifogástalanok, az impresszionizmus kései hajtásának tisztult gyümölcssei. Kollekcijából egyedül a *Támaszkodó lány* esik ki, mert meglátszik rajta, hogy sokat gyötörte a témát, s nem tudott megnyugtató eredményre jutni. De a többi kép lebegő festőisége, a színek üdesége – a pasztell is segíti ebben –, a tárgyak, motívumok fölényes föloldása arról beszél, hogy amit csinál, azt érti, s már-már elegáns könnyedséggel oldja meg a számára problémákkal nem terhes feladatokat, amiben a motívumok ismétlődése is kezére játszik.

A kiállítás egyik legtöbb problémát fölvető festője *Maghy Zoltán*. Értzi, hogy lépnie kellene tovább, el önmagától s ez a törekvés, küzdelem egyelőre stílusbeli kettősséget okoz. A *Piac Bőszörményben* fölöttébb élénk színekkel, impresszionisztikusan megoldott nagy képe a kolorista bátorságával robban bele az alföldi festészetbe, amely a föltűnő, éles színeket sohasem kedvelte. Ez a bátorság egyben útkeresés, ami önmagában is rokonszenves, főleg, ha tudjuk, hogy *Maghy* már nem a fiatal nemzedékhez tartozik. Ezen a képén az átfogalmazással sincs baj. Nem törekszik valami naturalis, fényképszerű fölvetésre, inkább tömegeket mozgat, semmint piaci kelleket, ez festői bátorságát mutatja. E képpel szemben a másik kettő annál inkább tapad a fénykép naturalizmusához, talán csak annyiban tér el tőle, hogy annak tér-ábrázolása helyett síkszerűbben, s ennyivel levegőitlenebbül is ábrázolja a mesteresen összeállított motívumtárat. A *Kulacs és korszó* és *Korsók* c. képein a festői átfogalmazást hiányoljuk, noha a népi motívumok megjelenését örömmel üdvözöljük. A kulacs, a korszó, a háttér szőnyszerű ornamentikája dekoratív hatásokat kelt, az almák viszont a porcelán giccsekre utalnak. E tekintetben is értjük törekvését: annyi „formabontó” és „festői oldottsággal” takaródzó szélhámoság után visszaadni a tárgyak határozott formáját. De a tárgyak a vásznon, valósan vagy deformáltan, az még nem művészet. Más dolog *műveket* hozni létre és más *tárgyakat* csinálni festékkel vagy vonallal. A szándék jogosult, de a kivitel *Maghy* említett két képénél még elmarad a műalkotás rangja mögött. Akvarelljei is sajátosan kettős világot mutatnak. Színérzékenysége ezeken mutatkozik meg igazi erejében, méghozzá az előterekben, mert a háttér bennem a túlszínezett levelezőlapokra emlékeztetett. S e kettősség előtt őszintén megvallom, kissé értetlenül álltam, mégha tudom is, hogy mennyit kínlódnak még a legnagyobbak is, az ég megfestésével.

Madarász Gyula két akvarellje ismétlései egy már meglehetősen kimerített festői fel fogásnak és egy kicsit önmagának is. Bár e felfogás is jogosult, hisz a stílusok egymással párhuzamosan s egyidejűleg virágoznak, valóban a békés egymás mellett élés jegyében, korszerűnek azonban ez a festészet ma már nem nevezhető, még ha számos híve akad is, ami különben szintén nem kifogásolható. Sőt, még mindig több, mint a rögtön tapadó szemlélet. A bajt abban lelem, hogy e problémátlan képek nem tudnak eléggé jelentőssé válni, ha műalkotások mértékével mérek s ha azok rangsorolására kerítem a sort. Pillanatnyi hangulati igényeket elégítenek ki, a művészet-től azonban ennél többet várunk, s magától *Madarásztól* is.

Tokácsli Lajos új név a debreceni tárlaton. Három képe három különböző szemlélettel kacérkodik. A *Dinnyehéj* 1950 körül készült, az azóta eltelt másfél évtized múltán sem lett több. Erről a fajta képről nem tudjuk eldönteni, hogy voltaképpen miért is jött létre, mi a funkciója, akár tematikái, akár festői szempontból, annak ellenére, hogy ilyen szolid képekkel gyakran találkozunk. Nem élve azzal a halandzsával, amellyel minden festménybe bele lehet magyarázni azt, ami hiányzik belőle, talán stúdiumnak foghatjuk föl, amelyhez képest a *Hizócskák* c. képe jóval többet mond. Kissé Nagy Istvánra utal s amennyiben életkép, legalább annyira tájkép is. Formailag leegyszerűsített, színben érzékenyen árnyalt kidolgozású előtérhez zavartól mentesen csatlakozik a közép és a háttér enyhén geometrikus szerkezete. – *Vizparton* c. képe szemléletbeli kettősségről árulkodik. A három mezőre oszló képen a felső házsor tiszta mértani formációkból épült, a közép és az előtér viszont tisztán festői eszközökkel, a szín- és tónusgazdagság már-már túlfinomult fokozataival. Ennek a képnek színbeli kulturáltságát kellemetlenül rontja le az említett szemléletbeli kettősség,

ami arra vall, hogy nem tudja eldönteni, a kubisztikus házfalábrázolás és az impreszionisztikus környezetábrázolás közül melyiket válassza, vagy a kettőt hogyan is ötvözze egybe.

Móré Mihály ez alkalommal linómetszeteit állította ki. Figyelve működését, meg kell állapítani, hogy *lírai* alkat s az a tematika áll hozzá legközelebb, amely nem kíván tőle hősi gesztusokat. A drámai erőt csak ritkán tudja hitelesen árazolni, lírai képein viszont sokkal többet nyújt, még ha a forma körül problémák adódnak is. Móré is azok közé a fiatal, illetve fiatalabb művészek közé tartozik Debrecenben, akik valóban érzik, hogy válaszüte elé érkeztek. Ez szükségképpen jár megtorpanással s az új eredmények talán csak keserves vívódások után mutatkoznak. A hősi jelenetek távolabb esnek egyéniségétől, mint a líraiak, ez az oka annak, hogy Zrínyi-illusztrációiban is a lírához közelít, a zsánerképhez, pedig a hősi pátosz itt elengedhetetlen. (*Zrínyiék eskütétele*.) Ahol megmarad saját egyénisége határain belül, ott sikerülnek munkái legjobban. Példa erre a *Drótos* c. metszete. Feltűnő viszont, hogy a vonalat mennyire nem használja, apró pöttyökkel és a foltok lehetőségeivel él, pedig grafika vonal nélkül nehezen képzelhető el.

A fiatalabb nemzedék tagjai közül *Berecz* András láthatóan keresi önmaga számára a megfelelő formát és a méretet, azon tépelődve, hogyan fejezhetné ki az élet egyszerű tényeit kellő monumentalitással (*Szekéren*). Vonzódik a népelethez, ennek hagyományos kifejezési formáival azonban szemmel láthatóan elégedetlen, ami pozitívumként értékelendő. Más kérdés, mit talált eddig a kifejezés számára szerkesztésben, képépítésben és koloritban. Határozottan grafikus alkat, de a festői kifejezés lehetőségeit is keresi. Összevont formák, széles felületek, jelképszerű motívumok, a somnázás és leegyszerűsítés eszközei mind megtalálhatók, s témaválasztáskor nála az emberre mindig komoly hangsúly esik. Abból az erőfeszítésből, ami képein tagadhatatlan, nyilván születik majd előrelépés, függetlenül attól, hogy mélyen visszatartott színei, a komorszürkéek, feketék, árnyalatokban meggazdagodnak-e, s kiegészülnek-e a színskála többi színeivel.

Bíró Lajos az őszi tárlat óta színben megvilágosodott és meg is gazdagodott. A szürkek különböző opálos fokozatai mellé megjelentek a vörösek is (*Csendélet vörös virággal I., II.*) a zöldek, az átlátszó kékek (*Csendélet szőlővel*). Valami melegítő, humánus érzés is átleng mostmár a képein, főleg a csendéleteken, emberábrázolása azonban még nélküli a test melegét. Legtöbb képe, főleg a csendéletei, érdekes módon szerkesztettek. Majdnem mindegyiken megbillen a szokványos elvárható egyensúly, mintegy jelezve, hogy életben magában is gyakran így van, ráadásul itt képről van szó, amely a színekből épül. Bírónál a tárgyakkal nincs élesen hangsúlyozott körvonaluk, a színek maguk rendezik a teret s kapcsolják egybe a választott motívumokat. Tónusai érezhetően finomodtak, tehát gazdagodtak is. Más kérdés nála is a tematikai egyhangúság, amellyel később még külön is foglalkozom.

Soltész Albert nem nagyigényű munkákkal vett részt a tárlaton, de ezek a grafikák érettségről, rajzi biztonságról és szerkesztő készségről beszélnek. Lovaskompozíciói úgyszólván hibátlanok, ritmusérzéke pedig a *Kaszálók*-ban mutatkozott meg. Mindazonáltal megelégszik a látvánnyal, s bizonyos líraisággal, holott az erőteljességet fozhatná, ami által kifejezőtára is gazdagodnék. *Tokaji táj*-a kitűnő példája a művészi átfogalmazásnak. *Szilágyi Elek* két szerény képpel szerepelt. *Őnarcképe* tetszett jobban, amelyről fegyelmezett kifejezésével, kevés színnel is sokat mondó szomorú szemekkel szólt hozzánk. *Ellenfény* c. képe becsületes munka, afféle halk és szelíd szó a nagyobb hangú együttesben.

Pál Gyula képei a szabolcsi paraszti világot idézik, szikár és inas alakokkal (*Földosztás, Vetegetők*). Már *Fényes Adolf* termi anyaga is arról győzött meg, hogy szinte a krónikás hűségével akarja rögzíteni az utókor számára egy történelmi réteg útját, aminek fontosságára különben a kiállítást megnyitó *Hincz Gyula* is utalt. Képei már-már eszköztelen egyszerűségű festészetről beszélnek. *Pál Gyula* kevés színnel él, megkopott szürkéekkel, feketékkal, napszitta sárgákkal, barnákkal, a fényt a minimálisra csökkentve. Ismeri a maga korlátait, tehetsége határait, nem kapkod fűhöz-

fához, nem zsonglörködik sem ötletekkel, sem technikával a belső programtalanság takarójával. Képei zártak, mint a magas kerítéses paraszti porták, festői látása mentes mindenféle romantikától. Képei mögött érezni a mondanivalót s a festői magatartás következetességét. Mélyen tartott színei immanensek, nehezen tudunk helyükbe mást képzelni, ez azonban nem fenntartás nélküli dicséret, de nem is elmarasztalás: egyszerűen ténymegállapítás, amely után várunk, mert jöhet valami.

A tárlat fiataljai között kétségtelenül *Józsa* János a legproblematisabb, s egyben a legtöbb reményre jogosító *egyéniség*. Az utóbbit külön is szeretném hangsúlyozni. Teljesen kiforrott munkák mellett található egyenetlen alkotások is, érett művek mellett zavaros felfogás, megoldatlan kompozíció, grafikus látásmód mellett festői kidolgozás, mégis, az őszi tárlattól mostanig *Józsa* tette meg a legnagyobb lépést, hogy közelebb kerüljön igazi önmagához. Néhány rézkarca (*Élet, Presszó, Jazz*) kifogástalan, kiérlelt, végiggondolt alkotás. *Zrínyi-illusztrációiban* a montázszerű, filmszerű megoldással kísérletezik, láthatóan küszködve a *mai* mondanivaló és a *korszerű* forma között s ezen a ponton az egygyűrűs még nem sikerült úgy, ahogy majd sikerülni fog, ha továbbra is komolyan veszi tehetségét. Festményei közül a *Kisfiú kalapban* ugyancsak érett darab, saját stílusán belül, *Juditka* c. képe viszont zavaros. A vázát magához szorító leány egészen más képzetet vált ki a nézőből, úgyszintén a csokor is a keblén. *A Csendélet lámpákkal* ismét egy másik *Józsa*t mutat s ha megszokott stílusjegyeitől elvonatkoztatva nézzük, a kiállítás egyik legegységesebb képét láthatjuk, a helyenként maszatos színek ellenére is. Egészen más a helyzet *Élet* c. nagy festményével, amelyet rézkarccról vitt át nagyméretű festménynek, attól több ponton eltérő motívumokkal. A kiállításnak ez a legnagyobb méretű s egyben a legtöbb problémát fölvető képe. A rézkarcon is látható fölösleges hatások (*Gross Arnold* állatkái, *Würzt* *Ádám-szerű* föliratok), de ott ezek nem szembevetődnek és szemléletileg is egybeolvadnak az igazi *Józsa*val. Más a helyzet a táblaképen. Szecessziós részletekkel dekorativitásra törekszik, jelképes részletek váltakoznak naturalista ábrázolásmóddal. A félig öltözött fiú mellett a lányakt is reminiscencia szászor látott képekről a XV. századtól főleg a XIX. végéig s festői felfogás grafikus, kontúros alkattal váltogatja egymást. Az élet számos kelleke látható a képen, mivel az élethez valóban sok minden hozzátartozik. A szerelmespár éppúgy, mint az anya a gyermekével a kép központjában, mögöttük az unokában gyönyörködő nagyszülők, a dolgozó emberek csoportjával, táncoló gyermekkarral s így tovább. Növényi díszek az előtérben, mint egy kódexlap szélén, állatkával itt is, mint a rézkarcon. A kép születésekor nyilván falkép lebegett *Józsa* előtt. A tehetség magakeresése jellemzi ezt a művet, amely úgy árulkodik a továbblépésért folyó erőfeszítésről, hogy egyben a bizalmat is fokozza. Ez a kép, ha „vereség” is, fölér egy győzelemmel s szeretném, ha *Józsa*ról szólva ez az utóbbi szó harangozna tovább az olvasóban.

Tilless Béláról most sem lehet lényegesen mást mondani, mint amit az őszi tárlaton láttunk alapján mondtunk s amit más vonatkozásban *Bolgár Kálmán* a *Művészet* c. lapban így fejezett ki: „E kerek, kicsit archaikus ízű piktúra... a redukált vonalvezetés sokáig nem laktatja a szemet, differenciált gondolatokat és érzéseket nem tud hordozni. Tömondatokban örökké nem lehet beszélni, s nem lehet vele kifejezni a subjektumnak és a világnak, még ha kicsi is, de fontos részét sem.” (*Művészet* 1966. márc. 48. 1.) Hát akkor mire való és mit ér ez a piktúra? – merül föl a kérdés. Erre kerestem a választ ezen a tárlaton.

Tilless is a keresők közé tartozik, csak amit talál, az kényszeríti óvatosságra az embert. Nála az a kérdés: lesz-e eleven élménye, amely magából fakad, „szerzi”-e a témát vagy szüli-e azt és a formát agyalja-e hozzá *kívülről*, talán éppen a könyvekből, mint ezen a kiállításon az *Ikon* és a *Barna tej* c. képéhez a mozaik technikát alkalmazva. *Arctípusai* sem fejlődnek. *A Palántázók* c. képe utal leginkább arra, hogy talán tovább tud lépni az ikonos, barcsays fejektől, mert ez a két palántázó lányalak egyrészt térbe van helyezve, ami a teljesen síkban gondolkodó *Tilless*nél már éppúgy a keresés jele, mint ahogy a színek iránti bátorsága az a – palántázó ábrázoló – két kis zöld folt, ami gazdagítja *Tilless* mindent pirosba öltöztető palettáját. Végül soron minden a tehetségen fordul meg, amely továbblép a könyvélményektől, a mások által már maga-

sabb szinten megformált világtól. Mert ez számára valóban létkérdés. Amit láttunk tőle, az fénylő felület, de nem „forma”, ami nélkül kép nem emelkedhet a művészet rangjára, még l'art pour l'art értelemben sem. Képei még nem kifejezései, inkább csak tünete a szándéknak.

Befejezésül néhány megjegyzés. Az az érzésem, hogy a kiállítás képeiből hiányzik az összetartó-rendező *világnézet*, amely átszövé a műveket, meghatározná tartalmukat és formájukat s megadhatná a mű korszerűségét. E nélkül a művészet csak üres és ügyes játszadozás kizsigerelt motívumokkal, színekkel, olyan formai alakzatokkal, amelyeket hovatovább mindenki létre tud hozni némi kezűgyességgel. Ezt a világnézetet, amelynek gyökerei korunkba nyúlnak le, tehát adekvát formája tapintható, hiába kerestem a kiállított képek legnagyobb részén. Ilyen igény nyilván nem támasztható azokkal szemben, akik lényegében már befejezték munkásságukat s amit alkottak, az már a történelemé. Azonban a középnemzedéktől, a negyvenesektől s a még fiatalabaktól ilyen igény kielégítése – azt hiszem – joggal várható el. Aki benne él a korában, az magától értetődően találja el annak problémáit, éli át, emeli a művészi tudatba s találja el a megfelelő formát, vagy legalább is megindítja az érte való küzdelmet. Enélkül tematikai gazdagodást is nehéz elképzelni. A virágcsendéletek örök témái a művészetnek, de ha ezek a korproblémák előli menekülés címén jutnak túlsúlyra egy-egy művész munkásságában, sőt a tárlaton is, ez aligha nevezhető egészséges jelenségnek. *A tematikai szegénység, párosulva a motívumkészlet egyhangúságával, egyik jellemzője ennek a tárlatnak.* Holló Várszerződése, mint egy nagy közösségi gondolat jelképe, szocialista társadalomban is megtölthető időszertartalommal. A formai oldottsággal talán a művész maga is erre akart utalni. Tokácsli Lajos mangalicás képe utalhat a háztáji gazdálkodás fontosságára, de nem hatna-e humorosan, ha így akarnók időszertartani. Pál Gyula vető embereivel ugyanígy vagyunk, bár tudjuk, hogy a világ negyötödén még így vetnek a földeken. Berecz András vásárosói, a szerkéderékből kinézegető fehérnyakú libái, Soltész kaszáló emberei lényegében idillikus hangulatú világra utalnak. Mór és Józsa Zrínyi-illusztrációi, a történelmi tematika miatt is alkalmasak arra, hogy korszerű gondolatot hordozzanak, de csak Józsa próbálkozik a kor formanyelvén megszólalni, ami akkor is dicsérendő, ha vállalkozása csak részleges eredménnyel járt is.

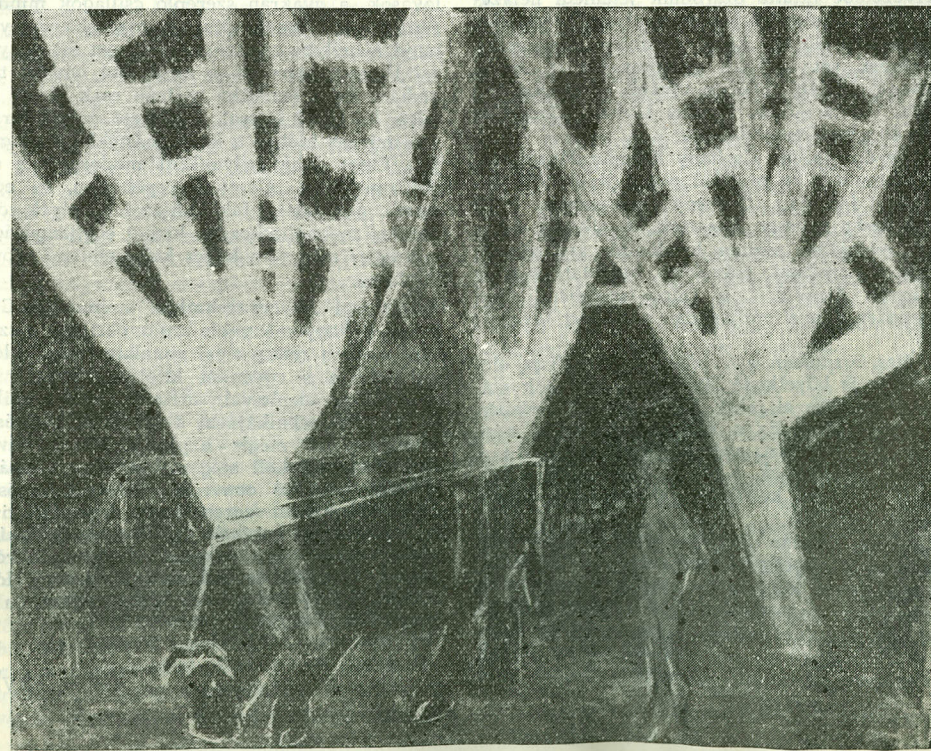
Általában a *társadalmi mondanivaló ijesztő hiánya a tárlat egyik legfeltűnőbb vonása.* Félreértés ne essék: nem „aktuális” témára gondolok a szó vulgáris, szimplifikáló értelmében. Hanem arra, amit a Debrecen kedvelő *Rabinovszky Marius* Picassóval kapcsolatban írt, hogy ti. Picasso „egyenesen fenomenális érzékenységgel kapcsolódik korához, anélkül, hogy az egyetlen Guernica című képet kivéve – valaha is valamilyen aktuális témát festett volna meg.” Rabinovszky 1948-ban írta ezt. Azt hiszem, amit mond, ma is elég világos és figyelemreméltó. Ráadásul mindez nem is megbízás kérdése. Debrecen számos műalkotást kapott és kap ezekben az években, debreceni művészek nem igen kaptak feladatot, nem vettek részt pályázatokon (kijelölés, meghívás útján). A panasz helyett tudnak-e művekre hivatkozni, amelyekre rá lehetne mutatni: ennek ezen, vagy azon a falon, vagy téren volna a helye! Ha ilyen művek nem születtek, akkor jogcím sincs a panaszra.

Amikor tehát a jelen valóságos világát kérdezem a művektől és a művésztől, akkor nem frázisról van szó, hanem a kor lelkével való összeolvadásról, a kor áramával közös lüktetésről. S mivel a mondanivaló, tehát a művészi tartalom körül leledzik a baj, a *kompozíció* azért hiányzik a legtöbb képből. Józsa törekvése itt is dicséretet érdemel, akárcsak Pál, vagy Berecz András egyik-másik képe. Csakhogy a mondanivaló náluk sem elég dinamikus ahhoz, hogy megfelelő formát találjon magának éppen a kompozíció segítségével. Mert nem árt újra hangsúlyozni – Fülep Lajost idézve –, hogy a tartalom a kompozícióban jelenik meg, bármennyire elvetették is e fontos tételt a korábbi évtizedek avantgardistái önmaguk igazolására, mert képtelenek voltak kompozícióba sűríteni azt a mondanivalót, amiről kiderült, hogy hedonista szórakozásnál többre nem is értékelhető.

A *realizmus* józansága átlengte ugyan a tárlat képeit, de olyanfajta realizmusé, amely

feltűnően megelégedett önmagával, holott nagyon is a tegnap realizmusa, a művész korábbi modorának ismétlése. Éppen a legújabb művészeti irányok térnek vissza a leg-erőteljesebben a realizmushoz, nemcsak a tárgyi valóságot, hanem a formát illetően is. Akik a mai valóságot elutasítják és a forma divatján csüngnek – gondoljunk a csendéletekre – az a veszély fenyegeti, hogy saját kéjelgésüktől nem látják meg azt, ami történik körülöttük. S ezen nem új anyagok és technikák hivatottak segíteni, mert a technika csak technika, az anyag – anyag marad, hívják pasztellnek, vagy formal-kidnak vagy bárminek. *A műnek* kell hitelesíteni az anyagot is, a technikát is. S még valamit. A tehetség nem hivatkozik külső gátló körülményekre. Éppen mert tehetség, tudja, hogy vagy a körülményekkel együtt, vagy ellenükre, de érvényesülnie kell. Senkit sem lehet akadályozni abban, hogy jó művet hozzon létre, amíg ecset, véső, grafit, festék, papír, agyag stb. hozzáférhető. Nem elég igényt támasztani a művészetpolitikával és a társadalommal szemben, a tehetséggel szemben is föl kell állítani a követelményeket s számonkérni, mit alkotott – ha másként nem ment – a körülmények *ellenére*. Debrecenben megvan a lehetőség a fejlődésre. Kitűnő egyedi kiállítások, európai rangú művészeket is ideértve, segítik – többek közt – a művészeket. Már látszik az izzás, a vergődés, az útkeresés. Ez önmagában is biztató jel s ezért értékelem pozitívan a fenti tárlatot.

SZÍJ REZSŐ

Zilahy György rajza